

PROBLEMSKA GEOGRAFIJA**Tatjana Ferjan**

Študija govori o problemski geografiji. K tej raziskavi me je spodbudila knjiga Problemski pouk v teoriji in praksi (Strmčnik, Radovljica, 1992).

Znanja in spoznanja o pokrajinah neprestano naraščajo in so vse bolj obsežna. Po konceptu problemske geografije naj bi pri vsaki pokrajini izluščili jedrni ali vodilni problem, npr. Finska - dežela jezer. Vseh pokrajin ni mogoče obravnavati enako, ampak je pri vsaki v ospredju določen vodilni problem. Pri vsaki deželi naj bi tudi dejstva posredovali v obliki problemov in odprtih vprašanj. Če dejstva posredujemo problemsko (npr. kaj pomeni lega neke dežele ob Atlantiku ali v Alpah za njen razvoj), sledi razmišljanje učencev, ki pridejo do različnih sklepov.

Problemska geografija je bila zasnovana za obravnavo regionalne geografije, inovativno pa jo lahko uporabimo širše. Po poti problemske geografije lahko preučujemo pojave ali procese iz splošne geografije, ki jih obravnavamo kot problem in jih posplošimo na območje, kjer se odvijajo podobni procesi ali pojavi, ali pa iz splošne problematike preidemo k obravnavi posameznega primera.

Možno je, da problemsko geografijo uporabimo kot izbor vsebine in tudi kot metodo. Kot metodo dela uporabljamo problemsko geografijo tako, da učenci ob preučitvi problema spoznajo način in postopek dela. Pri takem delu spoznajo določene zakonitosti (etape pri preučevanju problema), ki so izvedljive na problemu določene pokrajine večjega ali manjšega obsega. Problemska smer geografije je možna po induktivni ali deduktivni poti, na regionalni ali splošno geografski osnovi. Namen problemske geografije je v tem, da prikaže različne primere zapletenega součinkovnega in različnega pomena posameznih dejavnikov v pokrajini.

Kako je s problemsko geografijo v šoli? Regionalna geografija je doživela bistvene spremembe. V usmerjenem izobraževanju se je klasična regionalna geografija ponekod poslovila, drugje pa dobila nov izraz v učbeniku Geografija razvitega in nerazvitega sveta (Ljubljana, 1981), ki je problemsko zasnovan. Snov poskuša pojasniti soodvisnost med stopnjo družbenogeografskega razvoja, vrednotenjem naravnih razmer in človeškim gospodarjenjem v pokrajini. Obravnavanje problema velikih regij, kot sta razviti in nerazviti svet, je mogoča pri dobrem poznavanju regionalne geografije. Zaradi slabega znanja učencev o regionalni geografiji pa je bil omenjeni pristop mnogokrat problematičen, zato je bil učbenik deležen mnogih kritik. Vprašanje je, ali je s to snovjo regionalna

geografija iskala nove vsebine in oblike dela ali oboje. Regionalna geografija doživlja v svetu ponovno prebujanje in ponovno uvajanje v šolske programe, pri nas pa se to odraža v novem načrtu in učbeniku za regionalno geografijo.

Zasnova sedanjega učbenika (Regionalna geografija sveta, Ljubljana, 1991) je zanimiva. Vsaka celina je predstavljena z nekaj značilnostmi, ki označijo bistvo celine (npr. problematika vode, težave s pomanjkanjem hrane, kužne bolezni, problemi v kmetijstvu, širjenje mestnih aglomeracij ipd.). Splošnemu pregledu sledi prikaz posameznih dežel, ki so izbrane kot temeljna dopolnitev označbe določene celine. Dežele so torej predstavljene problemsko in eksemplarično. Podobne ugotovitve veljajo tudi za regionalno geografijo Evrope. Pri splošni geografiji pojave in procese prikažemo problemsko. Ne obravnavamo jih deskriptivno in enciklopedično, ampak jih posredujemo v obliki odprtih vprašanj in problemov, tako da učenci spoznajo njihovo vlogo in pomen v prostoru in času, razvojno in funkcionalno.

Poglejmo nekaj primerov problemskih predstavitev geografskih vsebin!

Ob uporabi Atlasa človeštva (Ljubljana, 1991) želimo predstaviti procese, ki se dogajajo v svetu. Skušamo jih prikazati problemsko, kar predstavlja dinamičen pristop k obravnavi. Razvojno vsebino se da prikazati v različnih v razvoju kmetijstva od lova do mehanizirane kmetije. Bistvo dela učencev je razložiti razvojne probleme kmetijstva. Lovci in nabiralci se razlikujejo od stalnih kmetovalcev po načinu pridobivanja hrane. Problem pri živinorejcih je iskanje paše, posledica pa so selitve tako v suhih kot mrzlih krajih. Poljedelci rabijo velika ozemlja. Mehanizirano kmetijstvo je pravzaprav kmetija - tovarna. Pot razvoja v kmetijstvu je polna problemov, ki jih je treba obrazložiti v razvojni obliki ob sprotne reševanju obstoječih in nakazanih problemov.

Problem preskrbe z vodo lahko prikažemo ob knjigi Gaia - modri planet (Ljubljana, 1991). Poudarimo problem zalog pitne vode. Živimo na vodnem planetu, a za mnoge ljudi težko zagotovimo osnovnih 5 litrov vode za preživetje. Učenci analizirajo zemljevide o količini vode in potrebah po vodi. Nato postavimo problem širjenja bolezni z umazano vodo. Učenci pozorno analizirajo zemljevid, ki kaže dežele, kjer nimajo čiste vode. Za konec predstavimo še problem gospodarjenja z vodo. Učenci z zemljevida ugotovijo porabo vode ob toku reke in obrazložijo kartograme, ki kažejo delež prebivalstva pri oskrbi z vodo v mestih in na podeželju.

Poglobljeno in logično mišljenje razvijamo s preučevanjem ekosistema. Ker se življenjsko okolje uničuje, se

s tem uničuje nenadomestljiva dediščina. Uničujejo se raznolikosti, izgubljajo posamezne vrste. Če hočemo ohraniti bogastvo življenja, moramo ohraniti samonikel svet. Učencem damo v razmislek poglavji: Zapuščenu planetu nasproti in Novemu varstvu nasproti iz knjige Gaia - modri planet. Učenci logično sklepajo, da je iz uničenega planeta potrebna pot k novemu varstvu.

Ob reševanju problema Ali so vsi ljudje po svetu siti? lahko učenci pridobijo naslednja znanja: tipi kmetovanja v stepi in v puščavi, razmerje med lakoto in preobiljem, novosti v kmetijstvu in podobno. Na tej osnovi lahko doma učenci za drugič razmislijo o trditvi: Svet brez lakote - resničnost ali utopija. Učenci svoje rezultate prikažejo na posterjih, ki so na tabli. Sledi povezava raziskovalnih etap v sklepe. Prosojnici "primitivno kmetijstvo" in "moderno kmetijstvo" ponovno osvetlita dejstvo lakote in preobilja v svetu. Študij navedenega problema poteka ob literaturi: Gaia - modri planet, Veliki družinski atlas, Atlas človeštva.

Ob problemu razvoja mest naj učenci analitično prikažejo razvoj mest ob slikovni predstavitvi. Mesto z razvojem lahko doseže kritično točko: nered v mestih. Ta problem naj učenci skušajo razložiti s prikazom krize v mestih: rast favel in razpad starega cityja. Nadaljnja faza v razvoju mest je obvladovanje kaosa v mestih, kar lahko učenci razložijo s prikazom obnove mest. Shema učne ure teče tako, da za motiv vzamemo največjo mestno pokrajino New York (prosojnice, slike). Postavimo razlika med revnimi četrtmi (slumi, favele) in četrtmi za bogate. Učenci samostojno ali z delom po dvojicah z literaturo in zemljevidi spoznajo velemesta in njihove barakarske četrti, stara jedra, prostorske probleme mesta na agrarne površine, onesnaženost, razlike med mesti na severu in jugu in podobno. Pridobljeno znanje lahko preverimo na domačem primeru: Ali vlagamo v obnovo npr. Ljubljane (kje in kaj)? Na koncu ure učenci skušajo podati ustrezne sklepe z razlago izvlečkov ob uporabi slik.

Navedli smo nekaj možnosti problemskega pristopa. Vprašanje pa je, koliko so učenci sposobni odkrivati probleme. Probleme lahko razkrije in postavi učitelj. Lahko predstavi le del nasprotja, ostalo odkrivajo učenci in iščejo rešitve.

Podajanje snovi v obliki problemskih vprašanj ali nakazanih problemov, ki naj jih učenci v razgovoru tudi rešijo, je zelo zahtevna oblika razlagalne metode. Vendar pa je reševanje problemov zahtevnejše; pomeni najvišjo obliko učenja. Pot vodi prek etap, ki vsaka pomeni za učence posebno nalogo za odkrivanje problemov in dosego njihove rešitve. Pri problemskem pouku in reševanju problemov spremljamo motivacijo, aktivnost, uspešnost, znanje, ustvarjalnost.

Ugotovitve kažejo, da pri problemsko zasnovanem pouku motivacija izvira iz zanimivosti snovi in obravnave. Aktivnost učencev je dejanska in miselna, kar vodi k trajnejšemu in obsežnejšemu znanju. Učenčevo delo postane zahtevno, česar si učenci žele. Učiteljeva vloga se spreminja v usmerjevalca in spremljevalca. Uspešnost je v tem, da znanje postane širše, povezano, sloni na lastnem raziskovalnem delu in ni le reprodukcija. Značilni sta ustvarjalnost in samostojnost. Problemsko orientiran pouk in reševanje problemov po vsebini in po metodi dela postavijo učence v aktiven položaj, kar je potrebna in zahteva sodobne šole.

EKSKURZIJE LJUBLJANSKEGA GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA Mauro Hrvatin

Na ekskurzije se lahko prijavljate osebno v Zemljepisnem muzeju Slovenije na Trgu francoske revolucije 7 od 9.00 do 19.00, ob sobotah od 9.00 do 13.00 (tel. (061) 213-537), ali pa po pošti na isti naslov. K prijavi obvezno priložite kopijo položnice ali ček. Prijava brez hkratnega plačila ni veljavna. Vse informacije lahko dobite v Zemljepisnem muzeju. Člani LGD imajo 20 % popusta. Popust ne velja pri plačilih manj kot 7 dni pred odhodom. Udeleženci prejmejo kratek vodnik poti. V primeru podražitve prevozov ali drugih stroškov bomo morali podražiti tudi ekskurzije. Če se odjavite vsaj 7 dni pred ekskurzijo, vam vrnemo 90 % vplačanega denarja, pozneje le 50 %. Če se ne odjavite vsaj 24 ur pred pričetkom ekskurzije, vplačila ne vračamo. Udeleženci potujejo na lastno odgovornost. Objavljamo številko žiro računa: 50100-620-133 05 1010115-1620908.

Vsi člani LGD se lahko v letu 1994 brezplačno udeležijo ene izmed enodnevnih ekskurzij, vendar pa se morajo prijaviti vsaj en teden pred odhodom.

• ENODNEVNA EKSKURZIJA NA POKLJUKO (11. junij 1994). **Vodstvo:** dr. Metod Vojvoda. **Namen:** spoznavanje pokrajinskih značilnosti bohinjskih obronkov Pokljuke. **Potek ekskurzije:** Odhod s Kongresnega trga ob 6.30, nato vožnja prek Bohinja do Zgornjega Podjelja. Od tod peš v Koprivnik in kratek vzpon na Vodnikov razglednik (1003 m) s čudovitim pogledom na Bohinjsko jezero z okolico. Mimo Gorjuš nas bo pot nato popeljala na Galetovec (1259 m), od koder se odpira pogled na Blejsko jezero in sosednjo Jelovico. Turo bomo sklenili s sestopom na Belsko planino, ob povratku pa je možen krajši postanek pri poključkem visokem barju Šijec. **Cena:** 1125 SIT. **Pogoji:** primerna obleka in obutev. **Hoja:** 6 ur.